

Τα «ιερά τέρατα»

Ανεξίτηλο σύγμα στον πολιτισμό της Ελλάδας άφησαν η Μελίνα Μερκούρη και ο Κάρολος Κουν

⊙ ΣΕΛ. 46-47

Αυτοί που σήκωσαν

Τα δύο «ιερά τέρατα» του θεάτρου μας που άφησαν ανεξίτηλο το στίγμα τους στον

γράφει
 ο ΓΙΩΡΓΟΣ
 ΛΙΑΝΗΣ

Μελίνα **Μερκούρη**

Καίει ακόμα μέσα στην καρδιά του κάθε Έλληνα

Η κρίση, εκτός των άλλων, έχει αναλάβει το καταθλιπτικό έργο να περάσουν στη λήθη μεγάλες αξίες, τα τιμαλφή αυτού του τόπου. Οι φάροι, δηλαδή, του πνευματικού μας αρχιπελάγους.

Πρόσωπα ιερά, που γαλούχησαν πολλές γενιές. Πρόσωπα-«ιερά τέρατα», όπως συνηθίζουμε να λέμε, κυρίως για τις μεγάλες θεατρικές προσωπικότητες.

Μια τέτοια σειρά θα ξεκινήσω, ξεσκονίζοντας το αρχείο μου και δίνοντας επικαιρικό χαρακτήρα, όπως σήμερα, που θα φωτίσουμε δύο πρόσωπα, αυτό της **Μελίνας Μερκούρη**, που έφυγε τέτοιες μέρες πριν από 20 χρόνια, και αυτό του **Κάρουλου Κουν**, που και αυτός τέτοιες μέρες έφυγε.

Η έσχατη κατάπτωση της πολιτικής συμπαράσχει στην πτώση της και πρόσωπα που ήταν σηματοωροί και κήρυκες

Ο Κουν μάς έμαθε να βλέπουμε θέατρο. Η Μελίνα μάς θύμιζε να καμαρώνουμε που είμαστε Έλληνες. Ο Κουν χάραξε όσο κανένας την ιστορία του ελληνικού θεάτρου. Η Μελίνα πήρε το διαβατήριο της προσωπικότητάς της, όταν δεν είχε καν διαβατήριο, και ταξίδεψε σε δέκα χρόνια, μιλώντας για την Ελλάδα παντού. Σήκωσε ανάστημα στη χούντα. Ισως η μόνη, μαζί με λίγους άλλους.

Η έσχατη κατάπτωση της πολιτικής συμπαράσχει στην πτώση της και μεγάλα πρόσωπα, που ήταν σηματοωροί και κήρυκες αυτής της χώρας.

Τη Μελίνα και τον Κουν δεν τους γνώρισαν καλά οι τωρινές γενιές. Αν και, κατά τη γνώμη μου, είναι από τα πρόσωπα που θα πρέπει να μνημονεύονται εσασεί. Γράφω, λοιπόν, αυτό το κομμάτι για να αφομοιώσουμε τον πρόσφατο πολιτισμό μας. Ενας πολιτισμός που δεν αφομοιώνεται είναι καταδικασμένος σε θάνατο και μαρασμό.

■ ΤΙ ΜΕΝΕΙ να πει κανείς για τη Μελίνα, που ζει ολοζώντανη ανάμεσά μας, κι ας έχουν περάσει 20 χρόνια από τον θάνατό της

Τη θυμάμαι στην οδό Αναγνωστοπούλου, απλωμένη νωχελικά στον καναπέ, με τα πόδια της να πιάνουν από Θεσσαλονίκη μέχρι Κρήτη, να σε κάνει να αισθάνεσαι μοναδικός, να σου φέρεται βασιλικά, να σε φλερτάρει, κι ας αισθανόσουν εσύ τέρας ασχίμιας. Για τέτοιο πρόσωπο μιλάμε. Σπκωνόταν λικνιστικά, σου χάριζε οπωσδήποτε κάτι, σουμίλαγε αφοπλιστικά, σου έκλεινε πονηρά το μάτι και σε καλούσε ή σε μια παρτίδα τάβλι ή να φας μαζί της το βράδυ.

Αυτή είναι η μία όψη, η προσωπικότητα μιας ριζιμιάς Ελληνίδας. Από την άλλη, έχουμε μια σταρ, ηθοποιό, αρχόντισσα, πολιτικό, αντάρτισσα, φεμινίστρια, αντιστασιακή. Διαλέγετε και παίρνετε!

Για μένα, είναι αυτό που διάβασα σε ένα θαυμάσιο κείμενο του **Παύλου Μάτεσι**: «Η Μελίνα ήταν ένα νικηφόρο πρόσωπο. Μάνιαζε με την ήπια. Ήταν ένα πρόσωπο μιας κοπής. Σκεφθείτε: οικειοποιήθηκε το όνομα Μελίνα διά παντός. Το ακούς και δεν σκέφτεσαι καμιάν άλλη». Και συμπληρώνει: «Είχε τέλειες στέλειες και ήταν αγγιγμένη από τις Μοίρες». Ο Μάτεσις αναγνωρίζει σαν πιο βασικό στοιχείο του χαρακτήρα της την ευγένεια. Εγώ θα έλεγα αυτό που μου είπε σε μία συνέντευξη: «Είμαι επαγγελματίας Ρωμιά».

Ξεκίνησε το συναρπαστικό ταξίδι της στο θέατρο πενταετής, φορώντας μάσκες και παίζοντας με κούκλες, απαγγέλλοντας και αφήνοντας μαγεμένο τον παππού

της, ισχυρό τότε δήμαρχο της Αθήνας. Έκανε μεγάλη καριέρα στο θέατρο και στον κινηματογράφο κυρίως, αλλά φέρθηκε σκληρά στο θέατρο, σχεδόν το εγκατέλειψε, όταν έγινε πολιτικός. Ξεκίνησε με δάσκαλο τον **Ροντήρη**, τον μεγάλο Έλληνα σκηνοθέτη, αλλά αυτός που καθόρισε νωρίς-νωρίς τη διαδρομή της ήταν ο **Κάρουλος Κουν**. Γι' αυτό σήμερα διάλεξα αυτά τα δύο «ιερά τέρατα», που περίπου τέτοιες μέρες έφυγαν από τη ζωή.

Ο **Κώστας Γεωργουσόπουλος** λέει γι' αυτήν ότι ήταν «η απόλυτη ενσάρκωση του απόλυτου». Συμπληρώνει: «Φορούσε τους ρόλους, αλλά φαινόταν περισσότερο η προσωπικότητά της». Η περιγραφή του είναι θαυμάσια: «υγρή φωνή, πανούργα χέρια, μόνιμα μελαγχολική».

Η σχέση της με τον Ανδρέα

Διαβάζω αυτές τις μέρες και θυμώνω που ορισμένοι υποστηρίζουν, τώρα που το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται στο πιο χαμηλό σημείο της ιστορίας του, ότι τάχατες το κόμμα φέρθηκε πολύ σκληρά στη Μελίνα και ότι ο **Ανδρέας Παπανδρέου** την εκδικήθηκε! Πώς να την εκδικηθεί; Αφού ήταν το μοναδικό πρόσωπο της κυβέρνησης που σε 16 ανασχηματισμούς δεν άλλαξε! Δεν υπάρχει τέτοιο προηγούμενο στα πολιτικά δεδομένα της χώρας. Ο Παπανδρέου γνώριζε καλά ότι η Μελίνα ήταν ο μεγάλος τελετάρχης της Ελλάδας διεθνώς. Ισόβια υπουργό Πολιτισμού θα την είχε και, αν στο τέλος έβαλε αναπληρωτή τον **Θάνο Μικρούτσικο**, πράγμα που ξένισε πολλούς, το έκανε γιατί ήδη η υγεία της Μελίνας ήταν κλονισμένη ανεπανόρθωτα. Τα άλλα είναι φλυαρίες...

Για να είμαστε όμως δίκαιοι, θα πρέπει να πούμε ότι η σχέση Ανδρέα - Μελίνας ήταν τραυματική μετά τις εκλογές στον δήμο Αθηναίων, που η Μελίνα δεν κατάφερε να τις κερδίσει. Πολλοί λένε - και η ίδια πίστευε - ότι δεν τη βοήθησε ούτε ο ίδιος ούτε το ΠΑΣΟΚ. Οτι δεν έδωσαν τη μάχη. Καίτοι λα-

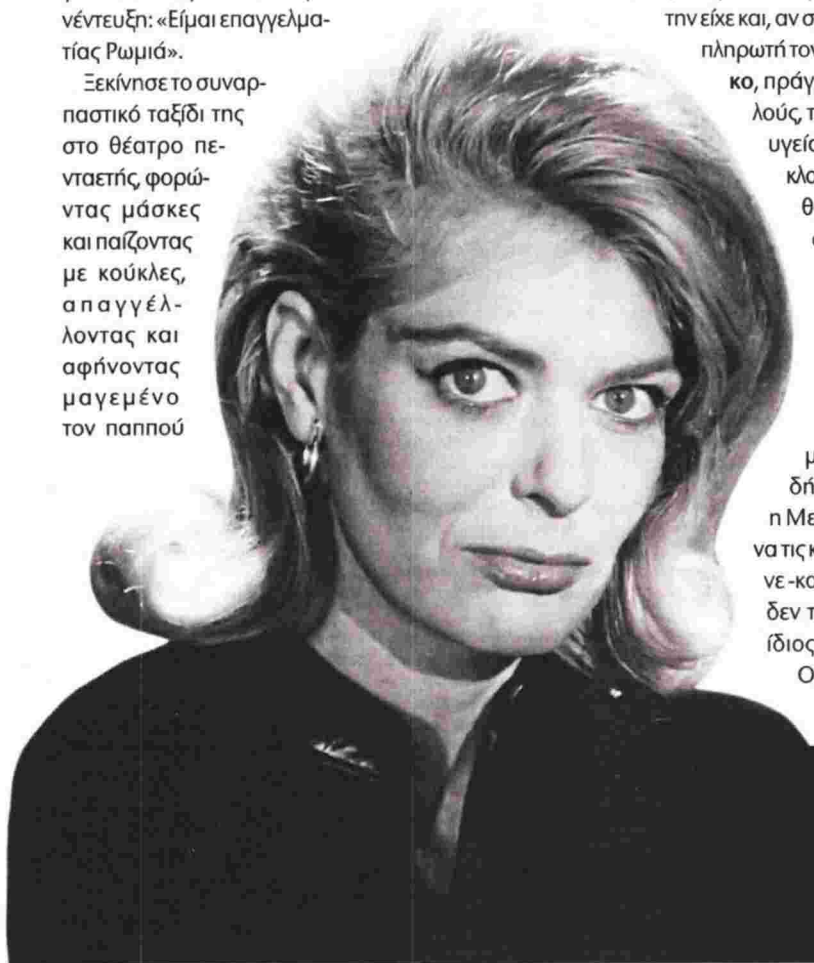

τρέυω τη Μελίνα, η δική μου εξήγηση είναι άλλη. Οι Αθηναίοι επέλεξαν τότε δράση, δύναμη, θέληση στο πρόσωπο του **Αντώνη Τρίτη**. Με το κρεμαστό σακάκι στον ώμο, ωραίος σαν ήρωας του 1821, ο Τρίτης ήταν ασυναγώνιστος σε εκείνες τις εκλογές. Και η Μελίνα -ας μην το ξεχνάμε- ήταν σε μια φάση που το φεγγάρι της λιγότευε...

Αν με ρωτούσαν να πω τι θα έπρεπε να κάνει η Μελίνα στη ζωή σήμερα, σε τι θα ήταν πιο ωφέλιμη, θα έλεγα ότι θα έπρεπε να είναι σε μια μόνιμη «γραμμή ζωής». Θα έπρεπε, δηλαδή, να συναντάει αυτούς που θέλουν να αυτοκτονήσουν, και είμαι βέβαιος ότι θα τους έπειθε όλους ότι αξίζει να τη ζήσεις αυτή τη ρημάδα τη ζωή.

Ιδού τρία παράδοξά της:

- 1 Χωρίς να έχει ωραία φωνή, τραγουδούσε μοναδικά.
 - 2 Χωρίς να είναι μεγάλη ηθοποιός, έπαιξε μεγάλους ρόλους και σε έκανε να μην την ξεχνάς ποτέ.
 - 3 Χωρίς να είναι μια ποθητή γυναίκα, σου 'παιρνε τα μυαλά.
- Τόσο αληθινό είναι αυτό που λέω, αφού και ο **Μάνος Χατζιδάκις**, που δεν του πολυμιλούσαν

“Φορούσε τους ρόλους, αλλά φαινόταν περισσότερο η προσωπικότητά της”

περιγράφει ο Κώστας Γεωργουσόπουλος

ψηλά τη Ρωμιοσύνη

πολιτισμό μας το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και που θα πρέπει να μνημονεύονται εσαεί

Η ΜΕΛΙΝΑ άρεσε στον Κουν και ως ηθοποιός και ως προσωπικότητα. Και η Μελίνα τον λάτρευε, και όταν έγινε υπουργός τον πρόσεξε σαν τα μάτια της

οι γυναίκες, την ερωτεύτηκε. Μόνο στην πολιτική είχε φανατισμούς. Με φανατισμό πίστεψε στον Αντρέα, με φανατισμό ήθελε τα ΔΗΠΕΘΕ, με φανατισμό διεκδίκησε τα Μάρμαρα του Παρθενώνα. Σπουδαίο στοιχείο στον χαρακτήρα της το ότι δεν είχε κόμπλεξ. Λάτρευε τις άλλες μεγάλες σταρ της εποχής, την Αλίκη και την Τζένη. Για έναν ανεξήγητο λόγο, όμως, οι δύο γυναίκες που εγώ αγαπούσα και ήμουν τυφλά υποταγμένος στον μύθο τους, η Μελίνα και η Ειρήνη Παππά, δεν έγιναν ποτέ φίλες.

Η αύρα της Μελίνας και το άρωμα που εξέπεμπε ως γυναίκα σε χτυπούσαν πριν καν εμφανιστεί η ίδια. Γνώρισα πολλά παθιασμένα πρόσωπα, αλλά σαν αυτή κανένα. Συμπληρώθηκαν, μόλις πριν από λίγες ημέρες, 20 χρόνια από τον θάνατό της. Η μνήμη της άσβεστη. Και με μέσα στην καρδιά του κάθε Έλληνα. Κλείνοντας, θα επανέλθω στο «επαγγελματίας Ρωμιά». Η Μελίνα έπινε την Ελλάδα απνευστί. Όπως έπινε τη ζωή. Όπως έπινε τον ήλιο και τη θάλασσα. Είχε χίλιους τρόπους να σε κάνει να νιώθεις περήφανος που είσαι Έλληνας. Και είχε τόσο συνδυαστική φαντασία, που αληθινά αισθανόσουν περιούσιος, ακόμη και όταν η Ελλάδα είχε τα χάλια της. Τη Μελίνα δεν την ποθούσες, την ήθελες φίλη. Γεννημένη για να κρατάει μυστικά, γεννημένη για να διαφημίζει την Ελλάδα και τους Έλληνες, με μια θεελλώδη ευρηματικότητα. Ορκισμένη Ελληνίδα, αυτό ήταν.

Όνομα

«Η Μελίνα ήταν ένα νικηφόρο πρόσωπο. Μάνιαζε με την ήττα. Ήταν ένα πρόσωπο μιας κοπής. Σκεφθείτε: οικειοποιήθηκε το όνομα Μελίνα διά παντός. Το ακούς και δεν σκέφτεσαι καμιάν άλλη. Είχε τέλειες ατέλειες και ήταν αγγιγμένη από τις Μοίρες», έχει γράψει ο Παύλος Μάτεσις

Κάρολος Κουν

Ανοιξε νέους ορίζοντες στο σύγχρονο θέατρο

■ Ο ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΟΥΝ, που σήμερα δεν μνημονεύεται πολύ από τα Ελληνόπουλα, ούτε από τη διανόσή μας, ήταν στην μεταπολεμική Ελλάδα ένας αληθινός φάρος. Και στο πρόσκαιρο αρχιπέλαγος της γενιάς του 1-1-4 όπου ανήκω, ένας διαμορφωτής ήθους. Είχα την τύχη να τον δω, έφηβος σχεδόν, στο τότε Βασιλικό Θέατρο, στη συγκλονιστική παράσταση «Μαρά-Σαντ». Εστρεψε την πυξίδα της ζωής μου σε άλλες ατραπούς από αυτές που ακολουθούσα. Και μετά, τον ξανάκουσα σε μια Διεθνή Διάσκεψη για το Θέατρο, μόλις είχα κατέβει στην Αθήνα, να κάνει μια εισήγηση που με άφησε άναυδο: «Στο θέατρο, πρωταρχικά πρέπει να φτιάξουμε ηθοποιούς. Αυτό είναι ένα γεγονός που θα δημιουργήσει το κατάλληλο κοινό για να υποδεχθεί τους μεγάλους Έλληνες τραγικούς». Ελεγε επίσης: «Όσο περνάνε τα χρόνια κι όσο πληθαίνουν πίσω μας τα "σβηστά κεράκια", τόσο περισσότερο πρέπει να νιώθουμε ευθύνη για την προκοπή του ανθρώπου».

Ο Κουν πολεμούσε τη μοίρα για να δώσει νόημα στον καθημερινό αγώνα του ανθρώπου. Εχω παρακολουθήσει ατέλειωτες πρόβες του, παρόλο που δεν άφηνε στο άβυσσό του να μπαίνει εύκολα κανείς. Αλλά δεν ξέρω πώς και γιατί, με είχε συμπαθήσει και με άφηνε μερικές φορές να βλέπω τις πρόβες του. Οι οδηγίες του ήταν τόσο απαιτητικές και τόσο επίμονες, που σκέφτηκα μήπως ο Κουν είναι τυραννικός. Αλλά το θαύμα ξεπηδούσε στις πρόβες. Διάλεγε ως συνεργάτες του παιδιά που η σκληρή βιοπάλη τα είχε κρατήσει μακριά από τη μόρφωση. Παιδιά που μπήκαν στο θέατρο «από την πίσω πόρτα», όπως έλεγε. Και συμπλήρωνε: «Οι μορφωμένοι απόφοιτοι σνομπάρουν το θέατρο και δεν βρίσκεις εύκολα τον ζήλο που απαιτείται για να γίνουν ηθοποιοί».

Η θρησκευτικότητα του θεάτρου

Για την προσωπικότητα αυτού του ανθρώπου δεν θα πω περισσότερα, παρά μόνον ότι ανήκει σ' αυτούς τους λίγους που τότε σήκωσαν την Ελλάδα πολύ ψηλά: Θεοδωράκης, Χατζιδάκις, Τσαρούχης, Μόραλης, Εγγονόπουλος, Μινωτής, Παξινού. Αλλά ο Κουν είχε μια διαφορετική μαγεία. Μιλούσε για τους αρχαίους και έλεγε ότι ήταν οι πρώτοι που τόλμησαν να αμφισβητήσουν το αρχέτυπο στοιχείο του θεάτρου, που είναι η θρησκευτικότητα. Αμφισβητούσε και γελοιοποιούσε τους θεούς ο Αριστοφάνης. Και έλεγε ο Κουν: «Αυτός ο αγύρτης θέλει τον ποιητή να είναι σύμβου-

λος του λαού. "Οι θεοί είναι ανήθικοι, οι αφέντες και οι άρχοντες καταπιεστικοί και τυραννικοί"».

Για τον Κουν μου είχε μιλήσει ο Ανδρέας Παπανδρέου με τα καλύτερα λόγια. Τον είχε δάσκαλο στο Κολλέγιο Αθηνών. Ο Ανδρέας δεν ήταν θεατρόφιλος, κι αυτό ίσως να οφείλεται στο ότι ο πατέρας του είχε παντρευτεί την Κυβέλη. Μου έλεγε, λοιπόν, ότι ο Κουν είναι τέρας ευαισθησίας και γνώσεων. Αλλά και τέρας επιμονής. Και ο Κουν όμως, όταν τον Οκτώβριο του 1981 ο Ανδρέας Παπανδρέου, συνεπής στο ραντεβού του με την Ιστορία, έγινε πρωθυπουργός, μου δήλωσε: «Τον θυμάμαι τον Ανδρέα σαν μαθητή. Ήθελε να γίνει ηθοποιός. Είχε γράψει και κάνα-δυο ποιήματα. Αλλά είχε τόσο ξεχωριστή προσωπικότητα, που ήσουν βέβαιος ότι αυτός θα γίνει κάτι σημαντικό. Όπως και έγινε».

Γράφω σήμερα γι' αυτόν γιατί ξέρω πόσο μεγάλο βάρος έδινε στη γλώσσα μας. Τη γλώσσα μας, που έχουμε αμολήσει όλα τα θεριά για να τη φάνε. Ο Κουν έλεγε: «Η γλώσσα μας είναι μια τιμημένη γλώσσα, γιατί έρχεται από μεγάλους τραγικούς ποιητές. Έρχεται κοινή και αδιάσπαστη. Έρχεται πλούσια. Κι οποιαδήποτε προσπάθεια να την αλλοιώσεις θα αλλοιώσει εσένα τον ίδιο». Δεν ήθελε καθαρεύουσες και μιξοδημοτικές. Ήθε-

λε μια καθαρή, κατανοητή από τον κόσμο γλώσσα.

Η Μελίνα τού άρεσε και σαν ηθοποιός και σαν προσωπικότητα. Και η Μελίνα τον λάτρευε και όταν έγινε υπουργός τον πρόσεξε σαν τα μάτια της. Αυτός είναι ο άνθρωπος ο οποίος μύση τους Έλληνες στο σύγχρονο θέατρο. Αυτός είναι που άνοιξε νέους ορίζοντες στην ερμηνεία του αρχαίου δράματος. Αυτός είναι που απαιτούσε λατρεία από τους μαθητές του και ζήτηγε να ξορκίσει τους φόβους τους, φόβους που είχε και ο ίδιος σαν παιδί εκεί στη μακρινή Κωνσταντινούπολη, όπου γεννήθηκε και που με θέρμη πάντα θυμόταν.

Κρατάω μια τελευταία εικόνα, πίσω από το άγαλμα του Κολοκοτρώνη, στο βάθος της στοάς, στο «Κεντρικόν». Ο Κουν να καπνίζει αρειμανίως και να χαμογελάει αιγιματικά, ακούγοντας γύρω του να βουίζουν σαν μέλισσες τα λόγια των μαθητών του.

